

חומות, 1999, אקריליק על בד, 180x200, אוסף פרטי

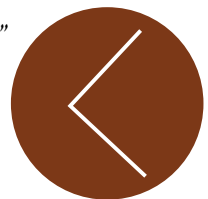
מתוך עטיפת הספר "חסד חילוני" בהוצאת רסלינג

חסד, אנושי עלי אדמות

דנה פריבך-חפץ מציעה בספרה החדש "חסד חילוני" להקנות תוכן חדש לחסד הדתי ולתת לאדם לתפוס את מקום האל כמקורו וכמחוללו של החסד. היא מציעה סוג חדש של התבוננות בזולת, גם בנהג האוטובוס ובקופאי בסופרמרקט האנונימיים, כמי שלא רק ממלאים פונקציות אלא כאינדיבידואלים ייחודיים, שהמפגש עמם עשוי להעשיר את החיים. אהבת האדם כדת מסוג חדש

כתב וצילם: יותם יעקבסון

"חיים אנושיים טובים תלויים בטיפוח של שלושת ה-P's אמרה פעם סטודנטית קליפורנית לדנה פריבך-חפץ, "צמחים, בעלי חיים ואנשים (Plants, Pets, People)". "לצער, אני רוצחת סדרתית של צמחים, והאהבה הגדולה שלי לאנשים אינה משאירה לי מקום ופנאי לבעלי חיים", השיבה לה פריבך-חפץ. אהבתה לבני אדם, בצד אהבה למילים ולרעיונות, הביאו אותה להוציא לאחרונה לאור את ספרה "חסד חילוני" (הוצאת רסלינג), ובו היא מציעה להחליף את החסד, שמקורו אלוהי, ביחסים בינאישיים המושתתים על אותם

עקרונות כמעט, אלא שבהיעדר אלוהים הם נובעים מהחילונית ומכוננים אותה. פריבך־חפץ היא דוקטור לפילוסופיה, ועוסקת בעריכת דין חברתית בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב. עד כה פרסמה מאמרים בנושא אהבה, נדיבות, מוות וחילון, והייתה שותפה בעריכת אסופות על מועקה וגאולה ועל משמעות החיים. במובנים רבים בספרה הנוכחי יש הרחבה של כתיבתה בנושאים הללו. "כיום לפילוסופיה יש תדמית אינטלקטואלית מרוחקת, מופשטת, פעמים רבות גם בקרב העוסקים בה. מרבית הפילוסופים אינם מאמינים במחויבות, בצורך ואפילו ביכולת של הפילוסופיה להציע לפני אדם דרכים לתת פשר וטעם לחיים טובים", היא אומרת בזהירות. נקודת המוצא שהביאה אותה לכתוב את הספר היא אישית ואקדמית, וכך גם השיחה אתה - מחרוזת שזורה של הגיגים פרטיים וציטוטים של הוגי דעות גדולים שכאלו גם הם מצטרפים לשיחה ומשמיעים דרכה אמירות רלוונטיות לדיון. "בעיניי, הפילוסופיה היא סוג של חקירה ויצירה שבוחן באופן ביקורתי אמיתות שקשורות לשורש החיים שלנו", היא אומרת. "מדובר בעניין אישי מאוד, שקשור לאופן שאני תופסת את השאלה 'מה משמעות הדבר להיות אנושי', ומבטאת את ה'אני מאמין' שלי בנוגע אליה. בהקשר הזה גם מדברת אל תפיסת הפילוסופיה של **עמנואל לוינס**, המצוטטת בשער הספר: 'הפילוסופיה אינה אהבת החוכמה, אלא חוכמת האהבה'."

הצד הנחות באדם

הדחף להציע אידאל או דרך חיים של אהבה אינו מובן מאליו כלל וכלל. מבחינה פילוסופית, בעיני הוגים רבים (כדוגמת **אפלטון וקאנט**), רגשות אינם רלוונטיים, ואפילו מפריעים לחיי המוסר, משקפים את הצד הנחות באדם ומקשים את מימוש הייעוד האנושי לפי התבונה. באופן דומה נתפס בדרך כלל הזולת - מושא האהבה במחשבה האקזיסטנציאליסטית שפריבך־חפץ מדברת עליה - כהפרעה לחירות הפרט וכרמייה עצמית המסכלת את האוטנטיות של האדם ושל זולתו. יותר מכך, לפי תפיסתו הקיצונית של **סארטר**,

הקשר היחיד המתאפשר עם הזולת הוא קשר של מזוכים או סאדיזם, ולכן הוא אומר: "הגיהנום הוא הזולת". בעיני רבים, ההתמקדות של ההומניזם החילוני בתמונת "אני" כניצב במרכז העולם לבדו, בלי מורא אלוהים, היא הישג גדול של התרבות המערבית, אבל צורת חשיבה כזו איננה מעודדת אידאל של עיצוב עצמי כהיות ביחס (אוהב) עם הזולת כמו שפריבך־חפץ מציעה; ה"יחד" כאידאל פילוסופי כמעט לא היה קיים במשך שנים רבות. רק לאחרונה נראה יותר ויותר עיסוק במצב שתפיסת "האני" נפרצת ומתרחבת בו לכלל יחסי גומלין עם הזולת, ולא דווקא באופן הנוקשה של משעבד ומשועבד, ששרטטו הוגי דעות שונים. "לכל אלו יש להוסיף את העובדה שהעיסוק העכשווי באהבה במובנים רבים איננו תואם את הלך הרוח הציני והמנוכר של התקופה שאנו חיים בה, היא אומרת ומוסיפה בצער: "בפרט בחברה הישראלית, ששוררת בה אווירה קשה של גזענות, אלימות, פחד, חוסר אמון עמוק בזולת ואטימות לסבלו".

"אלוהים מת"

רעיונותיה של פריבך־חפץ בדבר החסד החילוני מובאים על רקע משבר המודרנה, ומבקשים לענות על המצוקה הנובעת ממה שכינה **ניטשה** בשם "מות האלוהים". "אלוהים מת! מת ולא יחיה עוד! ואנחנו הרגנו אותו. במה נתנחם, רוצחים בני רוצחים שכמותנו?" היא מצטטת את ניטשה במילים שחושפות את השבר הגדול אשר נבקע בתרבות המערבית במאה התשע עשרה ואת החלל שביקש להתמלא בתוכן אחר, חדש. "האלוהות סיפקה צורך אנושי עמוק, והייתה בחזקת פתרון נפלא למצוקה הקשה הטבועה בקיום האנושי בשל קוצר ידו של האדם מול תלאות החיים ובשל מותו. האל היה זה שהעניק למאמיניו אפשרות לחסד: לקשר אינטימי גדוש אהבה אינסופית עם ישות נצחית וכול יכולה, קשר שביכולתו להרוות לחלוטין את הצמא האנושי לחום ולקבלה, להצדיק את הקיום האנושי הסופי ולהעניק לו משמעות. בתמונת העולם הדתית ללא קיומו של חסד זה

נחשבו החיים ריקים מתוכן ואבודים", מסבירה פריבך־חפץ. "בשל החלל הגדול שנפער לאחר 'מות האלוהים' החילוני צריך 'להמציא את עצמו', למצוא או להמציא ערכים ומשמעויות שידריכו את חייו, וזה קשה מאוד", היא אומרת, ומצביעה בכך על כוחה של הדת ועל המשבר הפוקד חילונים רבים גם בימינו. במישור הפרטי של חיי האדם, ההומניזם החילוני בעיקר מציע לאדם את החירות לעשות ככל שעולה על רוחו, ובלבד שלא יפגע בזולת. עם זאת, אין לחילונית כיום הרבה תכנים חליפיים של ממש לדת, ולא במקרה היא מוצגת לרוב כ'עגלה ריקה', שעיקרה שלילה של תכנים דתיים. למרות זאת, מושגים דתיים משוקעים בה עמוק מאוד. מצד אחד אין הצעות קונקרטיות רבות מבחינת מונחים עבור מי שנכנס ל'סופרמרקט ההומניסטי החילוני' כדי לחפש לו שם דרך חיים על פי ערכיו", היא אומרת. "מצד אחר יש רצון גדול להיכנס לנעלי האל, אפילו סארטר, האתאיסט המוצהר, מדבר על האדם כמי שמבקש 'לברוא את עצמו יש מאין', כלומר לקחת לעצמו את התפקיד הקלאסי של האל המונותאיסטי. סארטר מבקש ליצור מתוך התמונה הדתית תכנים חדשים, ההולמים אדם חילוני".

מפגשים אוהבים עם הזולת

לצד הצגת אידאל חילוני, פריבך־חפץ מדגישה כי אין לה כל כוונה לטעון טענה כלשהי בנוגע לקיומו (או אי קיומו) של האלוהים. נקודת המוצא שלה היא תפיסת עולם שאמונה דתית, על כל המשתמע ממנה, אינה רלוונטית בה. במסכת טיעונים מורכבת ורבת הפנים היא מציעה להקנות תוכן חדש לחסד הדתי, דבר שיכול להתרחש ברגע שהאדם תופס את מקום האל כמקורו וכמחוללו של החסד; החסד שהיא מתווה בספרה מעוצב במסגרת ההומניזם החילוני, שעוסק בזכותו וביכולתו של האדם לעצב את חייו ואת עולמו בלא הצורך להישען על גורמים אלוהיים. ברור לה כי יש אנשים שתפיסת עולם כזו אינה מתאימה להם ואף מעוררת בהם התנגדות, אולם להשקפתה, גם אנשים מאמינים ודתיים יכולים לאמץ את רעיונותיה, ואפילו לראות בהם התגלמות

מוכנה לסירוב בוטה

הספר "חסד חילוני" אינו קל לקריאה. לצד הכתיבה הקולחת הוא גדוש פרטים ועמוס רעיונות. במבוא אליו ישנה סקירה תמציתית ומקפת של עיקרי רעיונות הפילוסופיה ההומניסטית, ובהם האקזיסטנציאליזם, המתמקד בחייו הפרטיים של אדם כישות נבדלת ומיוחדת. זוהי גם נקודת המוצא של דנה פריבך-חפץ. הסקירה הרחבה כוללת הפניות לדבריהם ולכתביהם של הוגי דעות רבים. על כך פריבך-חפץ אומרת שהספר בנוי ברבדים שונים, שנועדו לקהלים שונים - מפילוסופים וחוקרי דתות ותרבות עד מחפשי דרך חיים או אידאל ברור לחיות לאורו. מבחינתה, אין צורך להבין את הכתוב כולו, ולא נדרשת היכרות עם ההוגים שדבריהם מובאים בספר. עיקרי הדברים מובאים בספר במידה הנחוצה לה לבניית טיעוניה. מתוך רצונה שהכתוב יהיה רלוונטי לא רק עבור קהלים שונים אלא גם עבור מגוון תפיסות שלכל אחת מהן הבנה שונה של האדם, בכתיבתה היא מניחה הנחות מטפיזיות מעטות ככל האפשר על טבע האדם. לכן המונח "חסד" בעיניה מתבסס על תפיסה הומניסטית מקובלת ומינימליסטית, הרואה את האדם מצד אחד כיצור סופי ומוגבל, ומצד אחר כבעל יכולת וחירות לעצב את חייו ואת עולמו ולשפרם תמיד ולהיות מקור המשמעות והערך בעולמו. לצד זאת, האדם מאופיין גם כיצור חברתי, ולכן גם כמי שאפשרות החסד פתוחה בפניו תמיד. דרך נוספת שפריבך-חפץ מבקשת להרחיב בה את הרלוונטיות של דרך החסד שלה היא בפנייה אל הספרות. בספר ישנם ציטוטים ספרותיים רבים, שגם הם אינם ממאפייני הכתיבה הפילוסופית הרווחת; בכך הספר משתלב, בדרכו, במסורת סגנונית של דיון פילוסופי באמצעות כלים ספרותיים שרווחו בעיקר בקרב הוגים אקזיסטנציאליסטים. "הפילוסופיה בעיניי היא כלי חשוב, אך מוגבל", מתוודה פריבך-חפץ. "לעתים בכלים הרטוריים הספרותיים יש יכולת להסביר את הדברים בדרך שונה, באמצעות תיאורי חיים של אנשים קונקרטיים בסיטואציות קונקרטיות, ובדרך שגם מדברת אל הלב". השאיפה להגברת הקומוניקטיביות עם הקורא מתבטא גם בפן הרפלקסיבי של הספר. פריבך-חפץ אינה נוקטת לשון אפולוגטית, אך חוזרת ואומרת בפירוש כי אינה מתיימרת להציג את החסד החילוני כאידאל הטוב ביותר שאפשר להציע בתרבות הומניסטית-חילונית, ובו בזמן היא מציגה בגלוי סיכונים וקשיים בקבלת התמונה האידילית שהיא משרטטת ומגיבה, כמו מנהלת שיח, על שאלות שאותן היה יכול להציג בפניה קורא ביקורתי. לצד טיעוניה המתפתחים והולכים לכל אורכו של הספר, מעשירים את תמונת החסד החילוני שהיא מציעה ומציגים אותה באור מפתה, פריבך-חפץ מודעת גם לנקודות תורפה שבו, למשל שהוא נעדר דוגמאות של אנשים חיים ונוהגים לפיו, אולם היא מסתייגת ואומרת, מכיוון שהמונח חדש, אך טבעי הוא שעדיין אין אנשים אשר יגדירו את התנהלותם באמצעותו. היא אף מודה שאפשר לטעון נגד ספרה כי הוא "משכנע את המשוכנעים" וכי אין בו חידוש של ממש, אבל סבורה שעיקר חידושו של ספרה הוא במבנה המושגים החדש המוצע בו, ומוסיפה כי גם בנוגע למי שאולי אינם נוטים לסוג היחס שהיא מתארת עם בני אדם אחרים, היא מאמינה בכוחם של רעיונות פילוסופיים כאלה לדבר אל אנשים, לחלחל לאטם ולהשפיע על המציאות. היא רואה בספר לא רק תיאור של דיאלוג בין בני אדם, אלא גם הזמנה של הקורא לדיאלוג, ואפילו לאמץ את החסד החילוני המתואר בספר לחייו. במילים אלו של הזמנה לשיח נפתח ספרה, ובהן הוא גם מסתיים. בתשובות לקוראים שהביעו התנגדות לרעיונות שהציעה כתבה: "מי שמזמין צריך להיות מוכן גם לסירוב בוטה. לא מובטח לנו שאם נחייך יחייכו אלינו בחזרה".

של חסד אלוהי עלי אדמות. על רקע כל זה מובאת הצעתה של פריבך-חפץ, שלפיה החיים לאורו של החסד החילוני מקפלים בתוכם שתי משמעויות הקשורות זו בזו. הראשונה היא בחירתו של אדם לחיות את חייו בדרך של מימוש עצמי על ידי מפגשים אהבים עם הזולת. "אהבים במובן הרחב של המילה, ובכלל זה פתיחות, נדיבות, קבלה ואמפטיה. יחסים כאלה יכולים לנוע ממפגש חד פעמי עד יחסי ידידות מתמשכים הנפרסים על פני חיים שלמים", היא מדגישה. ההחלטה העקרונית לחיות את החיים באופן זה נזקקת למימוש, וזה אפשרי רק במפגש עם האחר. מסיבה זו פריבך-חפץ מכנה את האדם הבוחר לחיות חיים שכאלו "מוזמין". ההזמנה נובעת מתוך העניין שיש לאדם בזולת ומתוך הפתיחות והאהדה כלפיו, מתוך רצון לקיים אתו מפגשי חסד. "בראש ובראשונה זהו סוג של התבוננות בזולת הנקרה בדרכי - למשל ראייה של נהג אוטובוס או קופאי בסופרמרקט לא רק כממלא פונקציות העומד לשירותי אלא כאינדיבידואל ייחודי שהמפגש אתו עשוי להעשיר את חיי. זה סוג של משקפיים שחיים אתם ורואים מבעדם הכול, כל הזמן", מבארת פריבך-חפץ. "זו גישה נדיבה ופתוחה בנוגע לעצמנו

המחשבה שבזכותו וביכולתו של האדם לעצב את חייו ואת עולמו בלא הצורך להישען על גורמים אלוהיים עלולה לעורר התנגדות, אך להשקפתה של דנה פריבך-חפץ, גם אנשים מאמינים ודתיים יכולים לאמץ את רעיונותיה, ואפילו לראות בהם התגלמות של חסד אלוהי עלי אדמות

ולאחרים, הנובעת מצירוף של תפיסת עולם, רצון ורגש, ומתבטאת בהתנהגות ובהתייחסות. כל אלו מחייבים גם איפוק והותרת חופש לזולת מפני שהתעקשות על העניקה אינה אלא כפייה על האחר את רצונו; המפגש שלנו עם הזולת חייב להיות חופשי באמת מבחינת שני הצדדים, ולא - אין כאן מתנה".

נשיכת היד המאכילה

ברגע שאדם אחר נענה להזמנה כזו נוצרים המישור והמשמעות השנייה של החסד; לא רק בחירה עקרונית בדרך חיים (של "מוזמין"), אלא גם יחס של חסד בין שני אנשים: בין המזמין ובין האדם הניאות לפנייתו של המזמין, המכונה בפי פריבך-חפץ "הנענה". הנענה נכון לקבל את האהבה שזולתו מרעיף עליו. כל אחד מהצדדים רואה בקשר זה מתנה המושגת על רצון חופשי. בכל מפגש קונקרטי הנענה מאפשר למוזמין לתת לו, כלומר מעניק למוזמין את היכולת לממש את עצמו לפי דרך החסד שבחר, ובמובן זה הנתנה כאן הדדית תמיד. בנתינה הזו הצד הנענה נדרש להזמנה לתת אמון ולהיות נכון לקבל. "גם זה לא פשוט", מחדדת פריבך-חפץ. "בנתינה לאחר ישנה התיימרות לדעת לפרש את המקבל, את אופיו ואת צרכיו כדי לבחור מתנה שהולמת אותם, ופרשנות זו מועדת לפגוע במקבל. אם אינני מצליחה לפרש אותו כראוי, הוא צפוי להרגיש שאני מפעילה כלפיו אלימות או השפלה, ואם אני קולעת ונותנת לאחר דבר מה שהוא נזקק לו, אך טבעי הוא שירגיש חשוף ומאויים, ואף בעל חוב. לא בכדי אמרסון אומר שאל לנו להתפלא כי היד המאכילה אותנו נתונה בסכנה להינשך", היא ממחישה בציטוט נוסף. בו בזמן פריבך-חפץ מדגישה את הפגיעות המוגברת של מי שבחר בדרך חיים של אהבה לזולת - "האדם המזמין יכול להיפגע מסירוב ויכול להיפגע מעצם הפגיעה במושא אהבתו, אולם בעיני הפגיעה מהסירוב", היא מוסיפה, "כמו בכל מהותה של אינטראקציית החסד עם הזולת, יש גם שיעור בענווה ובצניעות, לצד מקום שהפרט יכול לפתח בו חסד עצמי". לדבריה, מפגש של חסד בין בני אדם הוא דינמי ופתוח, ויש בו הזדהות עם הזולת, שכל אחד מהצדדים

בכל המקרים החסד הוא שילוב מיוחד בין אהבה עצמית לאהבת הזולת, שאין בו מקום לדיכוי או להקרבה. חסד חילוני הוא מפגש של אהבה במובן הרחב (הכולל נדיבות, אמפטיה וקבלה ונטולת שיפוטיות), המתגלה מעשית בהתייחסות, בשיח ובהתנהגות

תוצאת המעשה של הענקת חסד חילוני היא גאולה חילונית, שמאפייניה דומים מאוד לגאולה הדתית: שחרור, אהבה עצמית ושל הזולת וכלפיו, עצמיות עשירה ומחוזקת, משמעות לחיים, חיות וחיוניות, עושר, ולא אחת גם עונג, ואפילו אושר, שיכולים להיות טמונים בקשרים חמים ונדיבים בין בני אדם

רואה בעצם קיומו מתנה הדדית, מלבד חובה וצדק. ביחס לחסד צד אחד יכול להיות אקטיבי, פתוח ומודע יותר למשמעות היחס הזה ומעניק יותר ממשנהו, וגם יכול בחלוף הזמן להימצא בנקודות שונות על ציר זה, אך בשום אופן לא יכול להתקיים מצב שאחד הצדדים מחליט עבור השניים. ברגע שאדם שולט באחר, ולו גם לטובתו, הוא מכפיף אותו אליו ואינו פוגש אותו באמת. בכל המקרים החסד הוא שילוב מיוחד בין אהבה עצמית לאהבת הזולת, שאין בו מקום לדיכוי או להקרבה. חסד חילוני הוא מפגש של אהבה במובן הרחב (הכולל נדיבות, אמפטיה וקבלה ונטולת שיפוטיות), המתגלה מעשית בהתייחסות, בשיח ובהתנהגות. הנתנה צריכה להתקיים רק מתוך דיאלוג מתמשך שהדברים מתהווים בו מתוך האינדיבידואליות המיוחדת של שני הצדדים ובמה שמתאים לשניהם בזמן נתון, וכך ממפגש למפגש. תוצאת המעשה של הענקת חסד חילוני היא גאולה חילונית, שמאפייניה דומים מאוד לגאולה הדתית: שחרור, אהבה עצמית ושל הזולת וכלפיו, עצמיות עשירה ומחוזקת, משמעות לחיים, חיות וחיוניות, עושר, ולא אחת גם עונג, ואפילו אושר, שיכולים להיות טמונים בקשרים חמים ונדיבים בין בני אדם.

האויבים שלנו, בעיותינו, הם רק הזיכרונות שלנו, פרי תכנות שאנו מריצים בראש. ההו'אופונופנו מטיפה להודות על כל בעיה שפוקדת את האדם מכיוון שכל בעיה היא למעשה ברכה,

דנה פריבך-חפץ. לחקור את המשמעות של להיות אנושי

חמלה ברוח הנצרות או הבודהיזם

אפשר להקשות ולשאול מהו בעצם החידוש כאן, ומה בין המונח "החסד החילוני" שפריבך-חפץ טובעת בספרה ובין עקרון החמלה הרווח למשל בבודהיזם או בנצרות. לטענתה של פריבך-חפץ, להבדיל מן החסד החילוני, מושגי החמלה הללו אינם קשורים במימוש עצמי, ובמובנים רבים (בעיקר בבודהיזם) מנוגדים לו מכול וכול. לעומת זאת, החסד החילוני לא זו בלבד שהוא מכונן "אני" שאיננו רע, שאין צורך למחוק אותו, אלא שהאני הזה הולך ומתעצם בדרך החסד החילוני תוך כדי שחרור הדרגתי מסוגי התבוננות מקבעים והסרתן של מגבלות, בעיקר כאלו הקשורים בראייה של הזולת כאובייקט וכאיום ובהגונות שלנו מפניו. בהתאם לכך, הביטויים המעשיים של החסד ושל החמלה במובנים הללו יהיו לפעמים שונים מאוד זה מזה. בעיקר פריבך-חפץ מדגישה כאן שבשום אופן לא קיים בחסד החילוני אידאל של "הגשת הלחי השנייה" מתוך עמדת הקרבה למען האחר. היא גם אינה מטשטשת את ההשלכות החברתיות והפוליטיות שעשויות להיות להתפשטות הלך רוח שכזה בחברה.

למרות הדקדקנות הרבה בהצגת האידאל הפילוסופי, אין בספר הצעות מעשיות ליצירת חסד בחיי היום יום. אם מבינים לעומק את הרעיון העומד בבסיסו, גם מבינים מדוע קיים תמיד הבדל גדול בין הצגת אידאל מופשט ובין הצגת חיים מעשיים, ובפרט כשמדובר באידאל

העוסק במפגש בין בני אדם אינדיבידואלים ובאינטראקציה אישית השונה ומשתנה מאדם לאדם, ואפילו מרגע לרגע. גם האותנטיות שמוצעת להתחקות אחריה בתהליך קיומו של החסד היא מונח בעייתי. לא בכדי רוב הפילוסופים דנים במונח זה בדרך השלילה, ומתארים מהו חוסר אותנטיות וכיצד הוא נוצר, ולא אותה עוצמה בדרך החיוב, מלבד האמירה הכללית שהיא מבטאת סוג של "אמת אישית" של האדם האותנטי ושהיא כרוכה בקשיים רבים. בפרק הרביעי בספר פריבך-חפץ בכל זאת מנסה להבהיר ולהדגים את משמעותו של החסד שהיא מדברת עליו, ולהבדיל בינו ובין יחסים שאינם יחסי חסד. בין השאר היא עושה זאת על ידי ניתוח דמותו והתנהגותו של גיבור הרומן "האדיט" של דוסטויבסקי, המתואר כדוגמה מובהקת (בסייג חשוב אחד) לאדם שבחר בדרך החסד החילוני ומקיים יחסי חסד עם דמויות רבות - למשל הוא נותן לשיכור את כל הכסף שבידו, מזמין גער גוסס גם רוח להתגורר בביתו ומטפל בו ברוך ובמסירות, ואפילו נוהג בכבוד ובהכנסת אורחים באספסוף המתפרץ לביתו לאחר בריחתה של הגיבורה מהחופה עמו.

צדקה אינה חסד

פריבך-חפץ - בטביעתה מונח חדש - בחרה דווקא מונח שהקשרו הדתי מובהק "עם זאת, בחיי היום יום משתמשים במילה פעמים רבות במובנים חילוניים באופן חופשי למדי. למשל במשמעות של ההפך מזכות (בבית המשפט מבקשים זכות ולא חסדים) וכן במשמעות של נדיבות החורגת מחובה

(על מתנדבים בעמותות למשל נוהגים לומר שהם עושים חסד)", היא אומרת, ומוסיפה שניסתה לשלב בין שתי המשמעויות הנרחבות הללו וליצור מהן דבר מה קונקרטי וקוהרנטי. "אני מדברת על חסד במובן עשיר, אבל גם ספציפי מאוד, ולא כל מה שאנשים יחשבו עליו בתור חסד אכן נכלל במונח שלי. צדקה למשל אינה חסד במובן שאני מדברת עליו מפני שלרוב היא נתניה אנונימית ונטולת סיכונים ולא דיאלוג אישי", היא מבהירה, "גם הורות דואגת ומטפחת אינה חסד חילוני מכיוון ששני הצדדים אינם בוחרים מרצונם החופשי והמודע בקשר המסוים (ילד וודאי אינו בוחר את הקשר עם ההורה שלו), ובתחילת חייו אפילו אינו תופס עצמו כנפרד מאמו.

"חסד" הוא מונח חזק וטעון", מוסיפה פריבך-חפץ ומצטטת את עמוס עוז מתוך "אל תגידי לילה", המובא גם בשער הפנימי לספרה: "מי שיש לו קצת חסד, ימצא חסד בכל מקום". המשפט הזה, המובא בספר בהקשר מנותק מכל דת, כשהוא נאמר מפיו של צעיר מדמדום מחום, מטלטל את הגיבורה של הספר במידה כזו שהוא גורם לה לשוב ולחפש את האיש בעיצומו של לילה גשום וסוער. המשפט הזה מובא שוב בסוף הספר כהבטחה לחיים טובים יותר של הגיבורים, ומדגישה את חשיבותו. לכן את הפיתוח של הרעיון שאבה מתוך מודל החסד הדתי, ובפרט זה המתקיים בנצרות, אבל כשהיא מאמצת אותו להקשר חילוני היא ממלאת אותו בתכנים ובמשמעויות חדשים. ●

